

BORBÉLY ZOLTÁN – VÁCZY KÁLMÁN ZOLTÁN

AZ EGRI SZŐLÉSZETI ÉS BORÁSZATI OKTATÁS ÉS
KUTATÁS RÖVID TÖRTÉNETE

Az egri bor és a környék évezredek szőlőkultúrája szorosan összekapcsolódik az egri püspökség történetével, ugyanis a Szent István által létrehozott Egri Egyházmegye kiemelkedő szerepet játszott ennek a több szempontból is meghatározó jelentőségű mezőgazdasági formának az innovációjában. Ugyan a 11–12. századból nem rendelkezünk olyan forrásokkal, amelyek az egri szőlőművelésről közvetlen módon is tudósítanak minket, de a tatárjárás pusztítását követően IV. Béla birtokmegegerősítő oklevele már élénk szőlőművelésről tanúskodik az egri völgyben. Ebben minden bizonnyal aktív szerepet játszottak az egri püspökök által még a tatárjárás előtt betelepített vallonok és németek, valamint a ciszterci szerzetesek, akik fejlett szőlőkultúrát, szőlőmetszési és borkezelési ismereteket hoztak magukkal. Hozzájuk kapcsolódik például a bor hordókban történő tárolása, ami a korábban használt bőrtömlőket váltotta fel.¹

Az egri püspökség és a káptalan számára a bordézsma volt a legjelentősebb jövedelmi forrás az egész középkor folyamán, így már korán megjelentek a nagyobb mennyiségű bor tárolására és kezelésére alkalmas pincék, ahogyan az itt tevékenykedő szakemberek is.² A 16. századra az Eger környéki szőlőkultúra olyan fokra jutott, hogy szinte minden más művelési formát háttérbe szorított még a környező falvakban is. További lendületet jelentett az egri szőlőtermesztésnek, hogy az oszmán hódítók már az 1520-as évek legelején elfoglalták az ország addigi első számú bortermelő vidékének számító Szerémséget, így ezt a szerepet néhány évtizedre Eger vette át. Ebben az egri bor első virágkorának is tekinthető időszakban még inkább a fehér szőlőfajták voltak a jellemzőek. Annak ellenére, hogy a mohamedán vallás tiltja az alkoholos italok fogyasztását, számos példát ismerünk rá, hogy az egri törökök sem vetették meg a bort, bár a szőlőt elsősorban inkább gyümölcsként fogyasztották.

A török kiűzését követően, a 18. század folyamán ismét az egri püspökség lett az egri szőlő- és bortermelés megszervezésének kulcsszereplője, de a város gazdaságában is a szőlőművelés vált meghatározóvá. Eger és környékének rohamos ütemű újranepezésével párhuzamosan alakult ki a szőlőmonokultúra, és ekkor jöttek létre a szőlőhegyek máig használt nevei is.

¹ KRISTÓF, I. – A. HALÁSZ, Á. – BUZÁS, G., *Eger története a középkorban*, in *Eger ezer éve*, szerk. KRISTÓF, I. – BERECS, A., Líceum Kiadó, Eger 2020, 32.

² BAKÓ, F., *Borpincék történeti-néprajzi kutatása a felföldön*, in *Agria (Az egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve) XXXI–XXXII (1995–1996)*, 241.

A 18. század első évtizedeiben még leginkább a tulajdonjoguk elismertetésére és a püspöki jövedelmeik visszaállítására törekedtek az egeri püspök-földesurak, majd a század második harmadától Barkóczy Ferenc már az uradalmi rendszer kiépítésén és jövedelmei növelésén dolgozott, az őt követő Eszterházy Károly pedig kialakította a modernizált feudális nagybirtokot.³ Ekkor jelentek meg a vincellérek is a püspöki szőlőkben, ami egyértelműen a szőlőművelési kultúra egy jóval magasabb fokát jelentette. Vincellérek az uradalom valamennyi szőlőműveléssel foglalkozó településén alkalmazásban álltak. Létszámuk kezdetben hét volt, majd az 1790-es évekre tízre növekedett, ami nemcsak a szőlőterületek növekedésével, hanem a minőség iránti igény növekedésével is magyarázható.⁴

Az egeri bor már a 18. század folyamán országosan ismert és elismert bornak számított, amihez a század második felében meginduló agrárkonjunktúra is nagyban hozzájárult. A 19. század első felében azonban részben a rossz piaci környezetnek, részben pedig a magas vámoknak köszönhetően stagnálás figyelhető meg. Ekkor a művelés gondossága és a borok minősége is erősen visszaesett. Ekkoriban kezdett megjelenni a bikavér megnevezés is, mintegy minősítési kategória, ám ekkor még nemcsak az Egerben készült vörösborokat nevezték így, hanem országszerte a nagy festéktartalmú sötét fürtökből, „vinum rubrum”-ból készült borokat.

Az 1848-as áprilisi törvények az egeri bortermelés szempontjából is rendkívül nagy horderejű változásokat hoztak, ugyanis a polgári földtulajdon megjelenésének, a szőlő- és földbirtokstruktúra kialakulásának folyamatában is komoly változásokat hozott. A szőlőművelésben érdekelt települések örökváltási szerződések segítségével tudták megváltani a nem úrbéres jellegű szőlőket, és ezáltal kerülhettek azok magántulajdonba. Eger esetében Bartakovics Béla érsek és Eger város 1854-re jutott el a szerződés megkötéséhez.⁵ Ez nyitotta meg az utat a polgári (és kisparaszti) szőlőbirtokok kialakulása előtt, amelyek a 19. század második felében kiemelkedő szerepet játszottak az egeri szőlőművelés modernizálásában és az egeri bor hírnevének kialakításában.

Különösen néhány nagypolgári család és a század második felében betelepült zsidó kereskedő vette ki a részét a bortermelés fellendítéséből.⁶ Az egyik legkorábbi vállalkozó Bucher Gusztáv, akinek borai és egeri aszúja több borversenyt is nyert. De ekkor került Egerbe a Gróber család is, amelyből a huszadik század első felének legismertebb egeri

³ BÁN, P., *Az egeri püspöki uradalom igazgatása Eszterházy Károly idején*, in: *Eszterházy Károly emlékkönyv*, szerk. Kovács, B., Eger 1999, 259–370.

⁴ BORBÉLY, Z., *Az Egeri Püspökség szőlő- és borgazdálkodása a XVIII. század második felében*, in: *Agria XLVI.* (2010), 157–177.

⁵ BERECZ, A., „Az egyház áldozik a haza javáért imát és dézsmát” Az 1854. évi egeri örökváltási szerződés, in: *Urbs. Magyar Várostartó történelmi Évkönyv XVI.* (2022), 61–80.

⁶ BERECZ, A., *The Relationship between grape and fruit production in Eger and its surroundings*, in: *Acta Carolus Robertus. Az Eszterházy Károly Egyetem Gyöngyösi Károly Róbert Campusának tudományos közleményei*, Eger 2020, 5–10.

borásza, az Egri bikavér keresztapja, Gróber Jenő is származott. Gróber Sándor már az 1860-as évektől hirdette egri borkereskedését, az 1880-as évektől kezdve pedig országos borászati kiállításokon is rendszeresen részt vettek, de a Borászati Lapok hasábjain, mintegy programadásként össze is foglalták az Egerre vonatkozó legsürgetőbb szőlészeti és borászati feladatokat.⁷

Mivel intézményes keretek között ekkor még nem foglalkoztak szőlészeti és borászati kutatásokkal, így ezeknek a tőkés vállalkozóknak is tekinthető borászoknak az innovációs tevékenysége folytán jutottak el Egerbe is a korszak technológiai újdonságai, illetve szintén nekik köszönhetően jutottak el az egyre jobb minőségű egri borok az európai piacokra is. Ez a fejlődés a kiegyezést követően, 1867 után kapott nagyobb lendületet, de ezt a prosperálást az egri gazdák sem élvezhették sokáig. 1875-ben ugyanis hazánkban is megjelent a filoxéra, vagyis a szőlő gyökerén élősködő rovar (szőlőgyökértetű), amely Amerikából behurcolva szinte az egész európai földrészen kiirtotta az őshonos szőlőfajtákat.⁸

A történelmi Magyarországon ekkor 426 000 hektár szőlőterületet tartottak nyilván, ahol 76 szőlőfajtát – és valószínűleg ezeknek több változatát – termesztették. A Magyar Királyság területén először Pancsován (ma Szerbia) észlelték a kártevőt, majd a következő tíz évben szinte az ország valamennyi bortermelő régiójába eljutott. Eger környékén először 1883-ban találtak fertőzött tőkéket Felsőtárkány határában, 1886-ban pedig már Eger valamennyi dűlőjében jelen volt.

A filoxéra nyomán kialakult helyzetről az alispáni jelentések nyújtanak hű képet. Heves vármegye alispánjának éves jelentései szerint 1890-ben a szőlőtermés a filoxéra következtében teljesen tönkrement, 1891-ben pedig jóformán megszűnt a szőlőtermelés a történelmi borvidék területén. A pusztítás mértékéről az 1895-ös mezőgazdasági statisztika adatai adnak megdöbbentő képet. A filoxéra megjelenése után 14 évvel a borvidék 6.467 katasztrális hold szőlőjéből 6.104 hold, azaz 94%-a elpusztult.⁹

A károk enyhítésére és a nyomán kibontakozó szociális-gazdasági válság megoldásához állami beavatkozásra volt szükség. A szőlőterületeket ért pusztítás mértéke akkora volt, hogy sokan nem láttak semmi esélyt arra, hogy az egri szőlészet talpra álljon, így más ágazatok felé kezdtek tájékozódni, aminek az eredménye az Egri Dohánygyár megalapítása lett.

A borosgazdák nagyobb része azonban nem adta fel addigi kenyéradó foglalkozását, és minden eszközt igyekeztek megragadni az újrakezdéshez. Állami szinten csak viszonylag későn, az 1890-es években, Bánffy Dezső kormányának tevékenysége alatt kezdtek el a filoxéra okozta válság megoldásával foglalkozni. A Bánffy-éra alatt Darányi Ignác

⁷ SZILÁGYI, R. – CSUTORÁS, F. – PAP, P., *Az egri bikavér. Egy legendás bor története*, Eger 2021, 52–57.

⁸ BEREZC, A. – KRISTÓF, I., *Eger a polgárosodás útján*, in *Eger ezer éve*, szerk. KRISTÓF, I. – BEREZC, A., 127–131.

⁹ KÁRBIN, Á., *Az állam szerepe Eger város szőlészetének újjáépítésében*, in *Archivum, A Heves Megyei Levéltár közleményei* XX (2013), 74–75.

minisztériumának jutott a feladat a „*phylloxera által elpusztított szőlők felújításának előmozdítása tárgyában*” megoldást találni, amelyre az első komoly rekonstrukciót ígérő terv az 1896. évi V. törvénycikkben körvonalazódott.

Erőtlen kísérletek már az 1880-as években is történtek az Országos Filoxéra Kísérleti Állomás felállításával, de komolyabb eredményeket nem értek el. Több, az ágazatot segíteni próbáló határozat mellett az 1896. évi V. törvény rendelkezett a Magyar Királyi Központi Szőlészeti Kísérleti Állomás és Ampelológiai Intézet létrehozásáról is.

Egerben 1890-ben hozták létre először a Szőlészeti és Borászati Felügyelőséget, de ez nem volt képes megoldani a szakemberhiányt, ami a szőlők visszatelepítésének egyik kulcstényezője volt. A szőlészeti és borászati szakoktatás 1892-ben indult meg a fővárosban (Felsőbb Szőlő- és Borgazdálkodási Tanfolyam), majd a századfordulóig négy középfokú – köztük az egri – és négy alsófokú vincellériskolát hoztak létre. 1896. szeptember 4-én Babócsay Sándor, Eger képviselőtestületének tagja indítványt nyújtott be az 1896. évi V. törvénycikk értelmében létesítendő szőlőtelepek egyikének Egerben leendő felállítása tárgyában.¹⁰ Darányi minisztériumból 1896 végén érkezett az ügyben egy leirat Eger város képviselőtestületének, amelyben a városi szőlőtelepnek az állami kezelésbe vételéről és vármegyei vincellériskola felállításáról szóló rendeletet ismertették, ami hamarosan a megvalósítás fázisába is lépett.

Az 1897. év tekinthető Eger város életében a legaktívabb esztendőnek a szőlők rekonstrukciójának történetében. A városi képviselőtestület folyamatosan készítette elő a vincellériskola felállítását, amire egy 2 kataszteri hold nagyságú telket is biztosítottak.¹¹ Az iskola felállítására megállapított összeg 30 000 forint volt, melyet már az adott esztendőben, 1897-ben megkezdtek folyósítani az országos közgazdasági alapból.¹² Az iskolához egy 15,5 hektáros kísérleti szőlőtelepet is kapcsoltak „galagonyási szőlőtelep” néven, ahol a filoxérának ellenálló amerikai alanyú oltványszőlők telepítését kezdték meg, ami az iskola működésén túl a helyiek számára tartott szakmai előadások helyszínül is szolgált.

Mivel az egri vincellériskola mellett csupán további három ilyen intézmény működött az országban, ezért az átlagosnak tekinthető 20-22 fős osztálylétszámok nemcsak egriek közül töltődtek fel, hanem gyakorlatilag az ország minden részéből érkeztek diákok. A kétéves oktatás folyamán szőlőművelésen és borászon kívül gyümölcsfatenyésztést, talaj- és trágyaismeretet, szőlőbetegségek tanát és „ügyirálytant” is kellett végeznie a leendő vincelléreknak, de időnként a méhtenyésztés és a selyemtenyésztés is feltűnt a végbizonyítványokban.¹³ A tantervben csak 1930-tól tapasztalhatunk változást, amikor

¹⁰ KÁRBIN, *Az állam szerepe Eger város szőlészetiének újjáépítésében* 76.

¹¹ Ez a telek és a nem sokkal később épített épület a mai Heves Vármegyei Levéltár épülete és hozzá kapcsolódó terület.

¹² KÁRBIN, *Az állam szerepe Eger város szőlészetiének újjáépítésében* 78–79.

¹³ MNL HVL VIII.601.a.

is lényegesen gyarapodott a két évben elsajátítani szükséges ismeretek száma, olyan tárgyakkal, mint például szervetlen és szerves vegytan, vagy „A szőlő hasznos és káros állatainak taná”, de helyesírást, földrajzot és történelmet is oktattak. A kutató és oktató funkció már ekkor is együtt működött, a telep bortermése pedig értékesítésre került. Bár a II. világháborút követően az oktatás gyorsan újra indult, a vincellériskolát 1947. július 25-én mégis bezárták. Az államosítás után 1949 októberében indulhatott újra az oktatás, egy évig mezőgazdasági gimnáziumként, majd 1952-ig mint hároméves mezőgazdasági technikum működött, 1954 és 1958 között négyéves mezőgazdasági technikummá alakították növénytermesztési és állattenyésztési tagozatokkal.¹⁴

A II. világháború idejére Magyarország szőlőterülete már újra igen komoly területre terjedt ki, a nyilvántartások szerint elérte a 230 000 hektárt. A háború utáni időszakban a földreform azonban fokozta a területek elaprózódását, majd a kommunista gazdaságpolitika akadályozta az ágazat föléledését. 1949-ben kezdetét vette a szocialista nagyüzemi szőlőtermesztés kialakítása, amivel párhuzamosan a hegyvidéki szőlőtermesztésről a fókusz az alföldi termeszési helyszínekre került, ennek köszönhetően a szőlőültetvények mérete növekedett és elérte a 247 000 hektárt.¹⁵

1950. január 2-án az Egri Pedagógiai Főiskola tanácstermében tartottak egy biológiai-agrobiológiai értekezletet, ahol dr. Gelei József akadémikus felvetéséről tárgyaltak, ami egy a Magyar Tudományos Akadémia által létrehozandó biológiai kutatóintézet felállításának lehetőségeit vette számba. A kezdeményes mögé Eger önkormányzata, Némedi Lajos, a főiskola igazgatója és az érintett szakhivatalok vezetői is csatlakoztak, és megállapították, hogy „helyes, hogy a különböző kutatási ágak munkái egy ilyen központban egyesüljenek és a főiskola legyen ennek a központja”. Az ülést olyan optimista hangulatban zárták le, hogy a legfontosabb fennmaradó kérdésként már csak a felállítandó intézet nevét hagyták függőben.¹⁶ Az impulzív kezdeményezést azonban semmiféle gyakorlati megvalósításra irányuló tevékenység nem követte – nagy valószínűséggel az állam más irányú tervei miatt –, de az egri felsőoktatásban létrehozandó kutatóintézet elsőként ezen az ülésen körvonalazódott.

Az egykori Ampelológiai Intézetet 1950-ben Szőlészeti Kutató Intézeté alakították át, az öt állami szőlőtelepből pedig létrejöttek az intézet kísérleti gazdaságai is. A cél az volt, hogy a tudomány legújabb eredményeit először a gazdaság telepein alkalmazzák, és így az a szőlőtermesztés élenjáró mintagazdaságává fejlődjék. A Kísérleti Gazdaság egyik telepe lett az egri állami szőlőtelep galagonyási dűlője is – mely ekkor vált külön a vincellériskolától.¹⁷

¹⁴ BAKOS, J. – FEKETE, P.: *Eger és Felnémet földrajzi nevei. 2. köt., A belterület nevei.* Eger 1973.

¹⁵ *Magyarország a XX. században*, IV. kötet, szerk. FÁBRY, Gy., Babits Kiadó, Szekszárd 1996–2000.

¹⁶ MNL HVL VIII. 601. a. 60/1950.

¹⁷ Egri Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet levéltára – feljegyzések.

A kutatóintézet vezetője Csizmadia Darab József lett, aki egészen a rendszerváltozás előtti évekig töltötte be a vezetői posztot. Az 1950-es évek második felétől, az enyhülő diktatúrában a kutatóintézet egyfajta sajátos innovációs központ szerepet kezdett betölteni a szinte teljes egészében az Eger-Gyöngyös Vidéki Borforgalmi Vállalat irányítása alá tartozó szőlészetben és bortermelésben.¹⁸

A Kísérleti Gazdaság egri telepe 1950-ben 33,6 hektár területtel rendelkezett, azonban a nagyüzemi szőlőművelési kísérletek céljára további területekre volt szüksége, így 1958-ban már 44,8 ha szőlőültetvényen folytatták a kísérleti munkát. 1955-ben egy nagyívű program kidolgozásába kezdtek, amelynek részeként létrehoztak egy 15 ha-os oltványszaporító telepet és ehhez kapcsolódó mintagazdaságot. Emellett 0,7 ha-os kísérleti parcellákat alakítottak ki Kadarka, Kékfrankos, Cabernet franc, Medoc noir, Olaszrizling, Leányka és Sauvignon blanc fajták vizsgálatára. A kutatóintézet legfőbb célja ekkor a termelészövetkezeti keretek közé összevont szőlőművelés technológiai szintjének emelése volt, vagyis az, hogy igyekeztek meggyőzni a termelőket (több-kevesebb sikerrel), hogy a kadarkát, „nagyburgundit”, vagyis a Kékfrankost, a Cabernet franc és Medoc noir fajtákat csak a jó fekvésű helyekre telepítsék, laposabb fekvésekben pedig a fehérszőlőfajtákkal próbálkozzanak. Ennek célja alapvetően a háború előtt nevet (és állandó receptúrát) szerzett Egri bikavér minőségi alapanyagainak biztosítása lett volna.

Már ekkor is közel egy hektárt foglalt el az a fajtagyűjtemény, melyet még a jogelőd vincellériskola létesített. A fajtagyűjteményben különösen nagy számban voltak amerikai alanyok, direktermő és ellenálló hibridfajták. Mivel Magyarországon az 50-es években még kb. 29.000 hektáron termeltek direktermő szőlőket, az egri kísérleti telep országos feladatként foglalkozott ezen fajták leváltása céljából új, rezisztens hibridfajták előállításával, azok termesztési és agrotechnikai igényeinek vizsgálatával. A telepen ekkor kezdődött el az a rezisztencianemesítési tevékenység, mely nemzetközi szinten is ismertté és elismertté tette az egri kutató telephely munkáját. Ezzel párhuzamosan a szőlőfajta-gyűjteményt felszámolták, melynek sok korábban Egerben termesztett fajtaváltozat esett áldozatul, a feladatot a pécsi kutatóintézetnek adták át.

A többszörösen kombinált keresztezéssel előállított hibrid szőlőfajtákkal szemben megfogalmazott elvárás a minőség és a betegségekkel szembeni ellenállóképesség összekapcsolása volt. Bár a kitűzött cél nem valósulhatott meg maradéktalanul, az egri intézet mégis számos jól ismert és népszerű interspecifikus szőlőfajtát hozott létre, mint pl. Zala gyöngye, Bianca, Medina, Nero, Suzy, Lakhegyi mézes, Vértes csillaga, Göcseji zamatos vagy a Turán.¹⁹

¹⁸ SZILÁGYI, R. – CSUTORÁS, F. – PAP, P., *Az egri bikavér. Egy legendás bor története*. Eger 2021, 146.

¹⁹ Egri Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet levéltára – feljegyzések.

1961-ben megszüntették a központi szervezésű Kísérleti Gazdaságot, a kísérleti telepeken folyó kutatómunkának új lendületet adott 1972-ben a telepek nagyobb önállósággal rendelkező kutatóállomásokká történő átszervezése.

1972-től 1982-ig terjedő időszak az Egri Kutató Állomás fénykorát jelentette. A város terjeszkedése új területeket igényelt, így döntés született az állomás – jelenlegi területére – Kőlyuktetőre való áthelyezéséről. 1976-ban adták át az új épületkomplexumot szőlőfeldolgozóval, pincékkel, üvegházakkal. Az akkoriban jó felszereltségűnek számító laboratóriumokban a kornak megfelelő színvonalú kutatómunka folyt. Az állomáshoz ekkor 209 ha terület tartozott, amelyből 76 ha volt a szőlőfelület. A 45 szőlőfajtából, fajtajelöltből és klónból összesen 44 hektárnyi minősített terület szaporítóanyag-előállítás szempontjából rendkívüli fontossággal bíró, központi törzsültetvényként szolgálta a nagyüzemi szőlőtermesztésre való áttérés és az akkori ültetvénykorszerűsítés folyamatát. Szaktanácsadó tevékenysége – melynek bázisát a talaj- és növényanalitikai laboratórium jelentette – 1979-re már 22 gazdaságra, 3500 ha szőlőfelületre terjedt ki. A nemesítői munka első jelentős sikerei, a Zala gyöngye és a Zenit termesztésbe vonásával kapcsolatban, ezekben az években jelentkeztek. Ebben az időszakban több mint 25 fajta, ill. fajtajelölt termesztési értékének vizsgálatát végezték el.²⁰

A mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter – a szakma oldaláról megfogalmazott kritikák ellenére – az intézet budapesti központját 1977-ben Kecskemétre helyezte át, majd a Tudománypolitikai Bizottság határozata alapján 1982 január 1-jével a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetemhez kapcsolta azt. Az addig egy egységet képező regionális kutatóállomásokat – közte az egrit is – az adott tájkeretben működő szőlészeti-borászati vállalathoz rendelte.²¹ Az Egri Kutató Állomás az EGERVIN Eger-Mátravidéki Borgazdasági Kombinát részévé vált, ahol annak Kutatás-Fejlesztési Központjaként végezte csökkenő jelentőségű munkáját 1990 december 31-ig, amikor szőlőültetvényei méretének jelentős csökkenése mellett a Kertészeti és Élelmiszertudományi Egyetem részévé vált.

A rendszerváltozás és privatizáció új helyzetet teremtett a szőlészeti és borászati ágazatban is, az újonnan megerősödő szőlőbirtokok új, minőségi szőlőművelésre és borászatra vonatkozó elvárásokat fogalmaztak meg, melynek az akkori egyetemi struktúrába tagozódó szőlészeti-borászati kutatás már nem tudott teljes mértékben megfelelni.

Ezt felismerve, az ágazati igények hatékonyabb támogatása érdekében a 1997-ben kecskeméti központtal – újfent a szakmai érdekek figyelembevételének mellőzésével – létrehozták a Földművelésügyi Minisztérium Szőlészeti és Borászati Kutatóintézetét, melynek három kutatóállomása (Pécs, Kecskemét, Eger) mellett két kísérleti telepe (Badacsony, Katonatelepe) és egy kísérleti pincéje volt (Budapest).

²⁰ Egri Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet levéltára – feljegyzések.

²¹ *Magyarország a XX. században*. IV. kötet. szerk. FÁBRY, Gy., Babits Kiadó, Szekszárd 1996–2000.

A központ mellett működő állomások a jobb forrásellátottság és a regionális igényeknek való határozottabb megfelelés reményében önállósodási törekvésekbe kezdtek, és szakpolitikai támogatással 1999-ben leváltak a kecskeméti központról. A fenntartó továbbra is a Földművelésügyi (FM, VM, FVM, AM) Minisztérium volt, melynek a Kutatási Főosztálya koordinálta többek között az immár önálló Szőlészeti és Borászati Kutatóintézeteket.

A privatizációtól védendő, a területen jelenlévő szőlőfajta-gyűjtemény és természetben lévő fajták állományainak sokszínűségére alapozva a Kőlyuktetőt természetvédelmi területté nyilvánították, azonban mindennek ellenére az egri kutatóintézet szőlőterületeinek mérete ekkora 40 hektárra csökkent.

A szőlő rezisztencianemesítése továbbra is fontos területként maradt jelen az intézet életében, azonban újabb számottevő eredmények már nem születtek. Jelentősnek volt viszont mondható az intézet klónszelekciós és honosítási munkája, amely már az átalakuló borászatok versenyképességét volt hivatott szolgálni. Ugyancsak a termelői elvárások miatt jelentek meg a szőlőtermesztés-technológia és az ápolástechnika fejlesztéséhez kapcsolódó vizsgálatok támogatva a nagyüzemi szőlőtermesztésről való átállás folyamatát.

A 2000-es években a szőlészeti kutatási tevékenységnek már meghatározó eleme volt a szélsőséges környezeti tényezők hatásának a vizsgálata a szőlő életfolyamataira, illetve ekkor indultak a szürkerothadás biológiájának vizsgálatával a szőlő növényvédelméhez kapcsolódó kutatások. A borászati terület kutatásainak fő fókuszusa a hordóhasználat mellett az Egri borvidéken található szőlőfajták és a belőlük készült borok komponenseinek vizsgálata volt. Az intézet ezekben az években újra meghatározó szereplőjévé vált nemcsak a borvidéknek, de az Észak-magyarországi borrégióknak is. Az intézethez köthető a borvidéki eredetvédelem és borok eredetvédelmi szabályainak kialakítása, a szakmai konferenciák (Szőlészeti-Borászati Konferencia), szakembertalálkozók és kísérleti borbemutatók fontosságának felismerése.

Az FVM irányítása alatt a kutatóintézetek – köztük az egri is – önálló gazdálkodási egységként való fenntartása bár biztosított volt, azonban a versenyképesség fenntartáshoz szükséges alapvető infrastrukturális fejlesztések elmaradtak. Ebből adódóan a rendszerváltás után robbanásszerűen fejlődésnek induló magángazdaságok és a borvidék innovációs igényeit az intézetek már nem tudták maradéktalanul ellátni. Szakmai irány- és véleményformáló hatásukat lassan elvesztették, egyre inkább elszigetelődtek, és jobb esetben szolgáltató tevékenységekkel kiegészítve tartották fenn magukat. Az egri Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet ebben a formában, a fenntartásra biztosított források folyamatos csökkenése mellett 2008-ig működött.

2008-ban egy újabb szakmai, borvidéki és regionális szempontok figyelembevétele nélküli döntés és átszervezés eredményeként az egri Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola (KRF) kezelésébe került. A KRF gazdasági és párhuzamosági indokokra hivatkozva megszüntette az intézet akkreditált analitikai laboratóriumát,

a szőlőterületeket és az intézet pincészetét saját profitorientált kft.-jébe szervezte, ezzel egyrészt jelentős bevételi forrásoktól elzárva, másrészt az ehhez kapcsolódó szaktanácsadási és szolgáltatási feladatok megszűnésével izolálva az intézetet az Egri borvidéktől. Az átszervezés következményeként a munkatársak nagy része távozott az intézetből. A szellemi és eszközfeltétel csökkenésével alapvető szakmai feladatok megvalósítása maradt el.

Ebben az állapotában az egri intézet – többszöri intézményen (KRF) belüli átszervezés ellenére – bár még szervezeti egységként létezett, ugyanakkor szakmai súllyal és jelentőséggel egyáltalán nem bírt, sem a régió, sem a borvidék szakmai közéletében nem vett részt. Így nyilván sem a régió, sem a borvidék kutatási-szaktanácsadási igényeit nem tudta kiszolgálni, az Egri borvidékbe való szakmai-társadalmi integrációja gyakorlatilag megszűnt. A megfogyatkozott dolgozói létszám miatt az intézet – néhány specializált témát kivéve – nem végzett kutatási feladatokat. A gyöngyösi főiskola keretein belül való működés során alapvetően a fenntartó intézmény, nem feltétlenül a kutatóintézethez kapcsolódó gazdasági érdekei érvényesültek.

2016-ban az egykori kutatóintézet épületkomplexuma, szőlőterülete, borászata és pincéje az Eszterházy Károly Főiskola és Károly Róbert Főiskola egyesülésével létrejött Eszterházy Károly Egyetemhez került. Az egységesítési folyamatot a két főiskola egyes bizottsága felügyelte és dolgozta ki. A Kutatási Terület, Termelési Tevékenység és Nemzetközi Bizottság végezte el a két főiskola kutató, szolgáltató és termelési egységeinek monitoringját. A Szőlészeti és Borászati Intézet esetében a monitoringlátogatás során nyilvánvalóvá vált, hogy az intézet infrastrukturálisan, kutatás és szaktanácsadás tekintetében és humán erőforrás-szempontról is nagyon rossz körülmények között van. Az épületkomplexum, a borászat és a szőlőültetvények is elhanyagoltak és gondozatlanok voltak (2016 májusában még folyt a metszés!). Egyértelműen látszott, hogy az egri telephelyére a KRF a megelőző években már nem fordított sem figyelmet, sem forrásokat, így annak állapota folyamatosan romlott, személyi állománya lemorzsolódott (2015-ben kettő, 2016-ban öt kutató/oktató munkatárs dolgozott az intézetben), az intézet alapfeladatait sem látta el.²²

2016. augusztus 1-jétől az egykori kutatóintézet immár az Eszterházy Károly Egyetem Kutatás-Fejlesztési Központjának Kísérleti Szőlőültetvény és Borászataként kezdte meg a működését. Mivel a 2016 után következő időszakban az épített és laboratóriumi infrastruktúra helyszínen való megújítására nem volt lehetőség, így a laboratóriumi háttér igénylő kutatási tevékenységek áthelyezésre kerültek az egyetem Leányka úti G épületébe, amely azóta is helyszíne ezeknek a munkáknak. Ezzel párhuzamosan megindult a szőlőültetvények kondíciójának javítása és az ültetvények rekonstrukciója is. A borászatban és pincében felszámolásra kerültek a higiéniai hiányosságok, valamint elkezdődött az alapvető igényeket kiszolgáló borászati eszközháttér állapotának javítása.

²² Látogató Bizottsági Jegyzőkönyv, 2016. május 10.

Hosszú évek után 2016-tól kezdődően vált újra elérhetővé Egerben a szőlészeti és borászati képzés, amely mérnöki, mérnöki duális és felsőfokú szakképzés formájában áll rendelkezésre az ide jelentkező hallgatóknak. A gyakorlatfókuszú képzésben a *Bordeaux Sciences Agróval* való együttműködésünknek köszönhetően francia mérnöki diploma is elérhető, a jelentős nemzetközi együttműködői háternek köszönhetően több ország diákjai érkeznek nyári egyetemekre Egerbe.

Az egyetem keretein belüli erőforrás-optimalizáció és pályázati források bevonásának köszönhetően a szőlészeti és borászati kutatások új lendületet kaptak. 2017-től pályázati támogatások révén Szőlő-bor Kutatásfejlesztési Kiválósági Központként működhetett tovább az egység, amely négy év alatt a minőségi publikációs tevékenységének mutatói alapján a legeredményesebb magyarországi kutatási-fejlesztési műhelyé vált. A jelentős beágyazottságnak köszönhetően több nemzetközi kutatás- és oktatásfejlesztési projekt zajlik jelenleg is, amelyek révén egyre számottevőbb jelentőségű szőlészeti-borászati műhellyé válik az intézmény.

A szőlészeti-borászati kutatási tevékenységek az ágazati igényekhez igazodva a természetvédelemhez, a fenntarthatósághoz és a klímaváltozás eredményezte kihívásokhoz kapcsolódnak. A vizsgálatok fókuszában van a Kárpát-medencei szőlőfajták klónszelekciója, a fenntartható növényvédelem, az aszúsodás folyamatának vizsgálata, a szőlőkórokozók vizsgálata, a környezeti stressz szőlőnövényre gyakorolt hatásának vizsgálata, termőhely- és terroirkutatások, valamint a szőlő és a bor aromaanyagainak vizsgálata hordóhasználati kutatásokkal kiegészítve.

2021-ben a katolikus egyetemmé válás lehetőséget biztosított a kutatási és oktatási kiválóság megteremtésén túl a borászati fókusz meghatározására is. Ennek egyik első eleme az ACADEMIA birtok létrehozása, melynek keretén belül az alapító püspökünk iránymutatása alapján zajlik az alkotómunka a tudományok és művészetek javára.